

PSIHOPOLITIKA

PSYCHOPOLITICS

ABSTRACT In the following article, we attempt to give one possible interpretation of Sloterdijk's understanding of politics. In the first part of the article, we define the notion of „psychopolitics“. In the second part of the article, we exposing Sloterdijk's concept of immunization, from which the concept of psychopolitics is derived, and which, therefore, is a precondition for understanding his concept of politics. In the third and fourth parts of the article, we provide an analysis of the phenomenon of consciousness in order to understand the psychological assumptions of politics. In the final part of the article, we highlight the theoretical significance of Sloterdijk's immunization paradigm and summarize the results of our research.

Key words: Sloterdijk, immunization, psychopolitics, foam policy.

APSTRAKT U članku koji slijedi dajemo jednu moguću interpretaciju Sloterdijkovog shvatanja politike. U prvom dijelu članka određujemo pojam „psihopolitika“. U drugom dijelu članka izlažemo Sloterdijkov koncept imunizacije iz koga je izveden pojam psihopolitike te koji zbog toga predstavlja preduslov za razumijevanje njegovog koncepta politike. U trećem i četvrtom dijelu članka dajemo analizu fenomena svijesti u cilju razumijevanja psiholoških pretpostavki politike. U završnom dijelu članka ukazujemo na teorijski značaj Sloterdijkove imunizacijske paradigme i sumiramo rezultate našeg istraživanja.

Ključne riječi: Sloterdijk, imunizacija, psihopolitika, politika pjene, politika nepristojnosti.

Uvod

Pojam „politika nepristojnosti“ Piter Sloterdijk preuzima od Geoga Zime-la (Ernste, 2018: 278) kako bi uz još nekoliko sinonima (npr. politika pjene, hiperpolitika, psihopolitika, terapeutika itd.), na što obuhvatniji način pokušao imenovati izmjenjenu prirodu politike u uslovima postmoderne transgresivnosti. Pitanje postmoderne transgresivnosti ne može se svesti na Baumanovu ideju fluidnosti. Naime, prema Baumanu, fluidni život sa svim svojim elementima (ljubav, strah, zlo itd.), predstavlja metaforu nestabilnog načina života koji je posledica takvih društvenih okolnosti u kojima se principi i uslovi društvenog organizovanja mijenjaju brže nego što je potrebno, da bi se oformila društvena struktura, kao stabilan i trajan sistem odnosa (Bauman, 2011). Na deskriptivnom nivou posmatrano, fluidnost predstavlja stanje destrukuiranja, destabilizacije, decentriranja, relativizovanja, nesigurnosti, fragmentacije, implozije, dezorijentacije, stalnog transformisanja i brzine kao zaštitnog mehanizma odbrane. Analitički

posmatrano, fluidnost kao formativna karakteristika postmodernosti nastala je usled ogromne brzine kretanja roba, ljudi, kapitala i informacija, koja je dovela do nemogućnosti bilo kakavog utemeljenja. Međutim, fenomenološki posmatrano, transgresivni karakter postmodernog stanja, koji je Bauman pokušao iskazati pomoću ideje fluidnosti, nije moguće adekvatno razumijeti na nivou „prirodnog stava“. Naime, puko konstatovanje i opisivanje trenutno važeće predstave o stvarnosti ne omogućava razumijevanje dubinskog generičkog obrasca koji stoji u osnovi ovakve socio-povijesne transformacije.

Pojam psihopolitike

Centralno pitanje Sloterdijkovog teorijskog sistema predstavlja pitanje moći. U *Kritici ciničnog uma* Sloterdijk uspostavlja centralnu distinkciju između psihologije i politike. Prema Sloterdijku, „psihološko i političko prosvjetljenje su, u stvari, protivnici u tome što se ne takmiče samo za slobodnu energiju pojedinaca, nego zato što dolaze u sukob u srcu stvari“ (Sloterdijk, 1988: 86). Sloterdijkovo shvatanje politike zasnovano je na tri teze (Schinkel & Eelens, 2011: 165):

1. Stari (predmoderni i moderni) koncept politike psihološki je naivan,
2. Dubine psihologije su misleće srce Moderne,
3. Terapeutika je savremeni oblik politike.

Tradicionalni model politike je psihološki naivan jer u njemu nije osviještena činjenica da klasična politika nema autonoman temelj već predstavlja rezultat transpozicije psiholoških modela sublimacije. Tako na primjer, klasičnom modelu politike ostaje nepoznat psihološki korijen autoritarnosti, konzervativizma i totalitarizma. Naime, sve totalitarne ideologije, konzervativni sistemi vrijednosti i rigidni moralni koncepti svoju psihološku osnovu imaju u kastracionom strahu koji se na kolektivnom nivou sublimira u autoritarni simbolički poredak čiju primarnu funkciju predstavlja kontrola ženske polne moći. To je naročito vidljivo u kulturama u kojima je prisutna neonatalna cirkumcizija kao što su npr. islamska i jevrejska. Tradicionalni model politike ne uspjeva osvijestiti vlastite psihološke temelje, čak naprotiv – on ih nesvjesno podiže na nivo norme, vrijednosti i istine, kako bi proizveo (pred)moderni subjekt političke akcije.

Subjekti političke akcije u predmodernom konceptu politike oličeni su u hladnoj, autoritarnoj, totalitarnoj, očinskoj figuri cara, kralja, despota ili heroja. Subjekti političke akcije u modernom konceptu politike oličeni su u toploj majčinskoj figuri političkih partija. Predmoderna politika nastaje kao transpozicija nerazrješenog psihološkog konflikta sa ocem u polje političkog (Rank, 2007). Moderna politika nastaje kao transpozicija nerazrješenog psihološkog konflikta sa majkom u polje političkog. Ovo je naročito vidljivo u Srpskoj nacionalnoj istoriji u kojoj, zbog velikih stradanja muškog dijela populacije u ratovima, dolazi do trajnog poremećaja u obrascu socijalizacije. Usljed nedostatka očeva, majke preuzimaju dvostruku ulogu, te na taj način, u istorijskoj iznudici, dolazi do formiranja autoritarne figure majke kao centralne figure u procesu socijalizacije. Auto-

ritarna figura majke uspostavlja formativno iskustvo stvarnosti i proizvodi kolektivan Edipov kompleks. Otuda je predmoderni koncept politike nužno koncept hladne logike patrijarhalnog totalitarizma, koji za razliku od modernog koncepta političkog matrijarhata, ne nudi toplu, brižnu, utješnu i lažnu majčinsku viziju bolje budućnosti već naprotiv – shodno hladnoj metafizičkoj konceptualizaciji slike svijeta čiji je dio, on nudi samo ideju časne smrti (od Sparte do Njegoša), kao jedinu obavezujuću političku normu. Tehnologija sopstva u predmodernoj slici svijeta podrazumjeva da je najvažniji dio brige o sebi zapravo briga o činu vlastite smrti, dok tehnologija sopstva u modernoj slici svijeta predstavlja egoistično briganje o sebi (Foucault, 1988: 16–49). Naime, predmoderna slika svijeta izgrađena je na ideji transcendencije (Mitologija, Bog, Narod). Zbog toga je kolektivna struktura svijesti ove epohe, njena epistema i percepcija zatvorena a samoiskustvo u ovoj slici svijeta jedino može da posjeduje autocentrična obilježja etnocentrizma). Moderna slika svijeta izgrađena je na ideji utopije (*a topos*). Zbog toga je kolektivna struktura svijesti ove epohe, njena epistema i percepcija otvorena a samoiskustvo u ovoj slici svijeta jedino može da posjeduje autocentrično obilježje egocentrizma. Postmoderna slika svijeta izgrađena je na idejama višemjstnosti (*hetero topos*) i istovremenosti (*online*). U digitalnoj slici svijeta samoiskustvo se konstituše digitalno, zbog čega mogućnost njegovog određenja jedino imože da ima autocentrična obilježja logocentrizma. Zbog toga je kolektivna struktura svijesti ove epohe, njena epistema i percepcija, fragmentirana, nepovezana, difuzna i implodirajuća (Valdenfels, 2005: 51).

Dakle, u osnovi, najviši ideali i vrijednosti klasične politike zasnovani su na prenošenju psihološkog modela u polje političkog – akumulirana bol individualizacije, koja je otpočela traumom rođenja, odvajanjem od tijela majke i frustracijom zbog gubitka prenatalne sigurnosti i izvornog zajedništva, konvertuje se u pitanje krivice, sreće, patnje, brige i odgovornosti. Međutim, krivica, sreća patnja, briga i odgovornost nisu politička već subpolitička (psihološka) pitanja. To nisu problemi društvenog organizovanja i oni ne pripadaju prostoru društvenog oblikovanja. Otuda je neophodno izvršiti bitnu i radikalnu izmjenu same prirode politike. Naime, politika treba postati samosvjesna antipolitička terapijka koja neće depolitizirati pojedince, nego deneurotizirati samu politiku – tj. zaštititi politiku od psihodinamičnih uticaja (Schinkel & Eelens, 2011: 165).

Realan osnov za transformaciju same biti klasične politike predstavlja postmoderno stanje koje po svojoj imanenciji indukuje krizu univerzalističkih pretenzija politike i zamijenjuje je „generalizovanom terapijskom brigom.“ Naime, iznutra uspostavljena topološka struktura međuljudskih odnosa u postmodernom stanju, posledično uslovljava redefinisavanje samog načela politike. Individualizovani u pojedinačne i lične pjenaste sfere, ljudi zatečeni u postmodernom stanju moraju individualizovati i vlastitu odgovornost. Budući da cjelovita zaštitna struktura ne postoji, neophodno je razviti tzv. „politiku pjene“ koja za vlastiti predmet nema cjelinu niti pripadnost ukupnoj cjelini već predstavlja „hiperpolitiku“ – politiku samoregulacije na nivou mikroupravljanja. Drugim riječima, na djelu je rađanje svojevrsne „politike nepristojnosti“ (Zimel) kao politike

brige koja se sastoji u deangažovanom stavu prema drugim sferama – lagan, fluidan, neozbiljan i plutajući stav suprotan teškom, rigidnom, i zahtjevnom karakteru totalitarističkih pretenzija na globalnu cjelinu (Ernste, 2018).

Imunizacijska paradigma

Imunizacijsku paradigmu Piter Sloterdijk razvija u trilogiji *Sfere*, polazeći od nasljeđa klasične filozofske antropologije. Klasična teza filozofske antropologije o neodređenosti i neustanovljenosti ljudske prirode glasi da je životinja potpuno vezana za svoju okolinu a da čovjek kao organski deficijentan mora da izmišlja svoj svijet da bi opstao i tako proizvodi kulturu kao svoju prirodnu artificijelnost. Ova teza može se pronaći u djelima svih klasičnih filozofskih antropologa (Rothacker, 1985: 99; Keller, 1986: 319; Šeler, 1987: 46–48, Gehlen, 1990: 35–81; Fink, 1984: 131–263).

U prvom dijelu svoje trilogije (*Bubbles*, 2011), Piter Sloterdijk razvija ontološki stav da ljudsko biće po svojoj prirodi nikad nije samo, već je uvijek u pratnji drugih ljudskih bića sa kojima dijeli životni prostor. U dokazivanju ovog stava on se vraća na tezu o traumi rođenja, prema kojoj se činom rođenja prekida izvorni intimni odnos s majkom, tj. „iskustvo-plutanja-u“, „iskustvo-plutanja-sa-drugima“, te „iskustvo-bivanja-između“ (Sloterdijk, 2011: 139). Prvobitno, prenatalno i arhetipsko dvostruko jedinstvo majke i djeteta predstavlja čisti unutrašnji prostor bez izvanjskosti. U ovom primarnom, prenatalnom, arhetipskom prostoru, koji Sloterdijk naziva stanjem predsubjektivnosti, uspostavljeno je arhetipsko iskustvo zajedništva. Čin rađanja kao trenutak „ispostavljanja-u-svijet“ predstavlja primordijalnu traumatičnu katastrofu gubitka i raspadanja izvornog i substancijalnog arhetipskog jedinstva, koja stvara osnov za kasniju individualizaciju koja tako postaje paradigma i obrazac stvaranja i razaranja svih kasnijih oblika zajedništva. Čin rađanja kao čin gubitka materice (iskonskog arhetipskog zajedništva), uzrokuje našu cjeloživotnu potragu za novim vještačkim oblicima zajedničarenja – čežnju za idealnim zajedništvom koje je prekinuto puknućem materice koje nas tokom cijelog životnog vijeka prisiljava da tražimo, stvaramo, prebivamo i prekidamo odnose sa drugima u kojima pokušavamo povratiti činom rođenja izgubljenu pred-subjektivnost (Ernste, 2018). Ideja o stanju predsubjektivnosti kao prirodnom stanju, predstavlja metateorijsku dekonstrukciju prosvjetiteljskog sna o ljudskoj autonomiji, individualnosti i subjektivnosti. Ideja prenatalnog, arhetipskog i iskonskog zajedništva ruši modernu sliku svijeta – antropološki mit o čovjeku kao pojedincu i izolovanoj individui koja je „rođena sama“ bez ikakvog „bivanja-sa“ i koja je po svojoj individualističkoj prirodi nužno postavljena u odnos oštne i nepoštedne konkurencije i borbe za opstanak u ratnom stanju modernog društva (Sloterdijk, 2011: 94). Ova ideja po svojoj prirodi nije nova i ona je na različite načine i u različitim oblicima razrađivana u teoriji sistema Niklasa Lumana, u radovima Mišela Fukoa, te u koncepcijama de-subjektivizacije subjekta Žak Deride i Žak Lakana.

U drugom dijelu svoje trilogije (Globes, 2014), Piter Sloterdijk postavlja tezu da globalizacija predstavlja pokušaj stvaranja totalne imunološke sfere. Ovu tezu Sloterdijk razrađuje kroz analizu morfološke povijesti globalizacije razlikovanjem tri perioda globalizacije – metafizički, zemaljski i savremeni. Metafizička faza globalizacije, prema Sloterdijku, zasnovana je na ubjeđenju da se najbolja strategija imunizacije unutrašnjosti sastoji u njenoj apsorpciji u izvanjskost (Ernste, 2018). U ovoj fazi globalizacije, cilj ljudskog postojanja jeste izgradnja metafizičkog globusa – sveobuhvatne simboličke sfere u kojoj bi ljudi mogli da pronađu osjećaj sigurnosti i imuniteta. Gutanjem unutrašnjosti spolja od strane apsolutne totalnosti (bilo od kosmosa ili Boga), nastoji se izgraditi udoban ekscentričan položaj koji može da pruži apsolutni imunitet. U ovoj centrističkoj fazi globalizacije, društveno, kulturno, političko i ekonomsko organizovanje je centrirano – cjelokupan društveni život je strukturiran i podređen božanskom centru. Prema Sloterdijku a slijedeći Ničea, ovakav mehanizam stvaranja ukupne imunizacijske sfere nužno propada jer izvana nema ujedinjenja. U zemaljskoj fazi globalizacije nastoji se prevladati nedostatak prethodnog (metafizičkog) mahanizma imunizacije – u ovoj fazi imunitet se nastoji obezbjediti putem imperijalističkih strategija koje se koriste za osvajanje svijeta. Na taj način se izvanjskost nastoji prilagoditi i asimilirati u unutrašnjost. Jedna kultura, jedna civilizacija nastoji kontrolisati cijeli svijet i tako svojim imperijalnim širenjem osigurati spajanje mikrosfera sa makrosferama. Napokon, kada je jedan centar moći uspio da nametne svoju dominaciju nad ostatkom svijeta i tako izgradio globalnu imunološku sferu, opet dolazi do propasti, jer, osim spolja, destruktivni uticaji dolaze iznutra. Veće zajednice, prema tome, ne dovode automatski do većeg imuniteta, kao što je, prema Sloterdijku, pokazao pad Rimskog carstva (Ernste, 2018).

U trećem dijelu svoje trilogije (Foams, 2016), Sloterdijk analizira postmodernu borbu savremenog čovjeka sa fluidnošću, implozijom centriranosti, te gubitkom strukturiranosti kao glavnim globalizacijskim tendencijama koje nastaju onda kada zbog ogromne brzine kretanja roba, ljudi, kapitala i informacija nestaje mogućnost bilo kakvog utemeljenja. Tamo gdje je sve postalo centar, više ne postoji mjerodavan i obavezujući centar – centar koji ima sposobnost obezbjeđivanja adekvatnog nivoa koherencije, integracije i kohezije. U trećoj fazi globalizacije, virtuelni prostor je postao cjelokupni vanjski svijet koji se više ne može internalizovati (Sloterdijk, 2011: 66). Stoga u ontološkom smislu postajemo neutemeljeni i osamljeni beskućnici. U ovoj trećoj fazi globalizacije, imunizacija gubi tipični sferni oblik a naše postojanje postaje neformalno što Sloterdijk opisuje kao pjenu – nepravilnu aglomeraciju mjehurića (Ernste, 2018). Svaki mjehurić predstavlja lični svijet – prostor i mjesto smisla koji pulsira vlastitim unutrašnjim životom i koji je istovremeno izolovan ali i povezan sa ostalim mjehurićima. Takoreći, radikalno individualizovane i decentrirane mikroimunološke sfere nalaze se u poziciji međuzavisnosti. Usled gubitka opšte strukturiranosti, lični svjetovi pojedinaca nalaze se u sistemu povezane izolacije – u modelu bivanja „odvojeno-zajedno“, u sistemu krhkosti i su-izolacije. Pojedinci zarobljeni u svojim individualnim svjetovima nemaju pogled na cjelinu već samo na susjedne

mjehuriće. Za razliku od metafzičkih ili zemaljskih sistema imunizacije, ovi pjenasti mjehurići nemaju ukupne izvanjskosti – svaki od njih postoji kao pojedinačna spoljašnjost u odnosu na druge. Nema cjeline, nema odnosa cjeline prema mnoštvu njenih dijelova niti pak otpora djelova prema cjelini (Ernste, 2018). Iznutra uspostavljena topološka struktura međuljudskih odnosa, posledično uslovljava redefinisane samog načela politike. Naime, ljudi individualizovani u pojedinačne i lične pjenaste sfere moraju individualizovati i vlastitu odgovornost. Budući da cjelovita zaštitna struktura ne postoji, neophodno je razviti tzv. „politiku pjene“ koja za vlastiti predmet nema cjelinu niti pripadnost ukupnoj cjelini već predstavlja „hiperpolitiku“ – politiku samoregulacije na nivou mikroupravljanja. Drugim riječima, potrebno je razviti „politiku nepristojnosti“ (Zimel) kao politiku brige koja se sastoji u deangažovanom stavu prema drugim sferama – lagan, fluidan, neozbiljan i plutajući stav suprotan teškom, rigidnom, i zahtjevnom karakteru totalitarističkih pretenzija na globalnu cjelinu (Ernste, 2018).

Trauma rođenja i nastanak svijesti

Čovjekova potreba za društvenošću, to jest ontološko određenje čovjeka kao društvenog bića, svoje porijeklo ima u traumi rođenja. Naime, činom rođenja dolazi do gubitka izvorne veze sa majkom i prenatalne (arhetipske) sigurnosti. Zbog toga samom konstitucijom svijesti postajemo prinuđeni kompezovati nedostatak ovog izvornog oblika zajedništva tako što sa drugima proizvodimo kulturu kao novi imunološki oblik vještaškog zajedništva kojim simuliramo izgubljeno prenatalno okruženje. Otuda, trauma rođenja predstavlja osnovu za sve kasnije neuroze (Frojd, 2000: 417–418), a kultura sa svim svojim proizvodima (uključujući i politiku), nesvjestan proizvod kolektivne tjeskobe koji reprodukuje i sublimira traumu rođenja (Rank, 1929:12).

Da bi se razumjela imunizacijska funkcija politike, to jest psihološki temelji politike, neophodno je prethodno razumjeti model nastanka svijesti. Separacija svijesti i ega od izvanjskog svijeta je graduelan i heterogen proces (Fenichel, 1946: 34–39). Činom rođenja tijelo novorođenčeta, koje u trenutku rođenja ne posjeduje ni svijest ni ego, biva lišeno sigurnosti materice (arhetipskog skloništa) i dopada u uslove izloženosti pretjeranoj stimulaciji nadmoćnog okolnog svijeta bez adekvatnog sistema zaštite. Ova poplava uzbuđenja nastala usljed pretjerane stimulaciji okolnog svijeta bez adekvatnog aparata zaštite, predstavlja model za svu kasniju tjeskobu na čijoj sublimaciji je izgrađena sva ljudska proizvodna aktivnost u cilju proizvodnje kulture kao novog zaštitnog omotača (vještačke materice), kojim bi se simulirao povratak u prethodno izgubljeno rajsko stanje. Iznenađujuća izloženost spoljašnjem svijetu izaziva visoko neugodnu poplavu uzbuđenja koja stvara prvu mentalnu tendenciju – tendenciju da se stanje napetosti otpusti. Kada spoljašnji svijet uspije pomoći djetetu da se uspješno riješi ovaj stimulans, dijete tone u san. Kada se pojavi novi stimulans (glad, žeđ, hladnoća), dijete se budi. Prvi tragovi svijesti se diferenciraju upravo ovdje između veće i manje tenzije. Opuštanje tj. rasterećenje od tenzije je ekvivalent gubitku svijesti.

Stoga je period tenzije tj. period izloženosti stimulaciji uslov izgradnje svijesti, jer se upravo u njemu izgrađuje koncepcija stvarnosti koja stvara koncept ega (Fenichel, 1946: 35). Uznemiravajući stimulans koji pridolazi iz okolnog svijeta vodi stanju tenzije i proizvodi tendenciju da se tenzija riješi. Stimulansi nestaju sa zadovoljavanjem tenzije koja otklanja napetost, nakon čega slijedi san kao prostor relativne slobode od stimulansa. Ukoliko bi svaka potreba u fiziološkom smislu odmah bila zadovoljena, svijest, ego, koncepcija stvarnosti, a otuda ni bilo koji kulturni fenomen pa ni kultura u cjelini, nikada ne bi mogli biti izgrađeni. U tom smislu svijest, a potom i ego kao prvi imunološki mehanizmi, te najposle i kultura kao cjelovita imunološka metastrategija, nastaju kao rezultat frustracije (tjeskobe, neuroze).

Razvoj ega počinje sa označavajućom praksom povezanom sa objektima zadovoljavanja tenzije i rasterećivanja napetosti s njom u vezi. Označavanje objekata koji smiruju tenziju, odnosno uspostavljanje prve simboličke veze sa njima, u funkciji je rasterećivanja napetosti, jer objekti koji se označavaju bivaju dovedeni u simbolički prepoznatljivu vezu sa primarnim potrebama koje zadovoljavaju a otuda i sa zadovoljstvom koje nastupa nakon što je potreba zadovoljena i napetost umirena. Međutim, simboličko proizvođenje ovih objekata traje samo ukoliko je objekat koji zadovoljava potrebu odnosno umiruje tenziju odsutan. To jest, simbolička veza sa objektom traje samo onda i ukoliko je on odsutan i samo onda i ukoliko stoga tenzija traje. Simbolička veza sa objektom izgrađuje se u onoj mjeri u kojoj je on odsutan, jer se vrijednost objekta konstruiše količinom pažnje i značaja koji se pridaju tom objektu i ova veza je utoliko veća, dublja, intenzivnija i značajnija ukoliko je odsustvo objekta neophodnog za otpuštanje tenzije i rješavanje napetosti dugotrajnije. Sa njegovim pojavljivanjem, tenzija nestaje i novorođenče ponovo tone u san (gubi svijest), a proces izgradnje svijesti, vrijednosti, koncepta stvarnosti i ega prestaje.

Na taj način se uspostavlja primarni mehanizam izgradnje svijesti, ega, objekta želje i vrijednosti – osnovu ovog procesa predstavlja simboličko konstruisanje veze između napetosti i odsustva objekta želje koji smiruje napetost. Drugim riječima, svijest, ego i vrijednost nastaju kao rezultat odsustva objekata neophodnih za rasterećenje napetosti. Unutar izgradnje značenjskog poretka (kulture), najznačajnije mjesto zadobijaju upravo oni objekti koji su najodsutniji. Stoga je proces simboličkog konstruisanja po svom karakteru bitno negativan, jer njegovu osnovu čine nedostatak i odsutnost. Zbog toga, u svojoj suštini i po svom karakteru, svijest, ego, vrijednosti i kultura u cjelini, nisu ništa drugo nego praznina – simbolički izraz nedostajanja i odsustva, odnosno simbolički izraz želje za nedostajućim i odsustvujućim. Ovdje treba naročito imati u vidu korelaciju između intenziteta nedostajanja nekog objekta potrebnog za smirivanje tenzije na jednoj strani, te vrijednosti i apstraktnosti, na drugoj strani. Naime, brzo i efikasno rasterećenje tenzije u fiziološkom smislu ne ostavlja dovoljan prostor u psihološkom smislu neophodan za konstruisanje apstraktnih kategorija i vrijednosti (viših oblika kulture), jer s obzirom da mogućnost, sposobnost i intenzitet simboličkog proizvođenja direktno zavisi od dužine trajanja tenzije uzrokovane odsustvom željenog objekta, upravo dugotrajnost negativnog podražaja ove vrste jeste

osnovni faktor razvoja apstraktnih vrijednosti i shodno tome viših slojeva kulture. Kratko nedostajanje objekta želje neophodnog za rasterećenje konkretno prisutne tenzije dopušta samo izgradnju konkretne, funkcionalne i pragmatične dimenzije kulture, jer je tenzija kratka a simboličko konstruisanje rudimentarno. Dugotrajno nedostajanje objekta želje neophodnog za rasterećenje konkretno prisutne tenzije, dovodi do toga da želja za nedostajućim i odsustvujućim objektom koji može proizvesti umirenje poprima apstraktnu dimenziju što je neophodna pretpostavka za izgradnju apstraktnih kulturnih kategorija i vrijednosti.

Intencionalnost svijesti

Pojam intencionalnosti (*intentio*) znači: „sebe-upravljanje-na“. Taj pojam je u savremenu filozofiju uveo Franc Brentano a razvili su ga Edmund Huserl (Huserl, 2005) i Žan Pol Sartr (Sartr, 1984). Intencionalnost prema Brentanu predstavlja temeljnu strukturu psihičkog, odnosno opšte svojstvo svijesti. Svaki fenomen iz stvarnosti postoji samo kao naša psihička (simbolička) *predstava* o njemu, nastala kao rezultat *usmjerenosti* (*interesse*) naše svijesti prema tom objektu. Predstava nekog objekta u svijesti podrazumjeva da svijest posjeduje taj objekat, to jest ono što se pojavljuje i o čemu je riječ. Usmjerenost svijesti prema nekom objektu ima u sebi karakter zainteresovanosti za taj objekat – u osnovi te zainteresovanosti stoji vrednovanje, odnosno uspostavljanje vrijednosti. To svojstvo svijesti da je ona uvijek „svijest-o-nečemu“ (Sartr, 1984: 21), znači da je svijest uvijek „usmjerena-na“ (*interesse*), pri čemu ova „usmjerenost-na“ istovremeno jeste i interes („za-interesovanost“) ali i „biti-između“ to jeste biti „ono-između“ i „biti između stvari“. Intencionalnost svijesti, otuda je psihički odnos svijesti prema objektu na koji je svijest usmjerena kao na svoj sadržaj (Uzelac, 2009: 41).

Intencionalnost se u fenomenološkom smislu odnosi na sve psihičke aktivnosti kod kojih smo na bilo koji način na nešto usmjereni. Usmjerenost je imanentna, ona je fundamentalna crta svakog doživljaja zbog čega su svi doživljaji intencionalni doživljaji. Ona obuhvata sve predstave, doživljaje i iskustva u kojima se nalazimo u odnosu prema nekom objektu. S obzirom da naši doživljaji i iskustva objekata nisu moguća van odnosa naše svijesti prema njima, to znači da svi objekti i stvarnost u cjelini jesu proizvod naše svijesti, jer naše znanje, predstave, iskustva i doživljaji objekata nisu posljedica njihovog objektivnog prisustva u okolnom svijetu nego rezultat usmjerenosti naše svijesti prema njima. Drugim riječima oni su posljedica strukture „sebe-upravljenost-na“. Svijest, postojeći kao psihio-simbolička „upravljenost-na“ ima tendenciju ovladavanja onim na šta je usmjerena te na taj način, po svojoj prirodi, ona simbolički konstruiše objekat na koji je nominalno usmjerena, opredmećuje se u tom objektu i kao taj objekat, ovladava njime i tako proizvodi njegovu objektnost polazući ga u sebe. Takoreći, svijest proizvodi objekte tako što ih čini psihološki prisutnim. Psiho-simbolički (intencionalni) doživljaji nemaju *objektivistički* karakter, jer oni ne predstavljaju autonomnu relaciju između dva fizička predmeta u okolnom svijetu koja može

biti percipirana iz spoljašnjosti. Prostorno postojeći predmeti u našem fizičkom okruženju nisu „stvarni“ predmeti jer oni nisu predmet moje svijesti tj. oni nisu prisutni u mojoj svijesti – oni takoreći konstituišu samo neznatan dio okolnog svijeta – onoga čega potencijalno mogu biti svjestan ukoliko se moja svijest opredmeti u njima. Stoga, „stvarni predmeti“ jesu samo „intendirani predmeti“.

Zaključak

Značaj imunizacijske paradigme počiva u njenoj sintetičkoj sposobnosti da pomoću analogije ponudi uspješno razumijevanje i objašnjenje različitih fenomena na biološkom, sociokulturnom i simboličkom nivou. Svaki kulturni proizvod, te otuda i politika, posjeduje isključivu imunizacijsku funkciju jer nastaje kao rezultat svijesti, koja opet sama po sebi predstavlja mehanizam simboličke regulacije odnosa tijelo-okolina. Urođene biološke mehanizme zaštite čovjek nadograđuje vještačkim mehanizmima odbrane koji se primjenjuju u višim sferama egzistencije. Na taj način, protekcijska zona se po analogiji prenosi i prilagođava novim područjima važenja: socio-kulturnim, psihološkim, simboličkim. U tom smislu politika predstavlja višu protekcijsku zonu – zaštitni simbolički mehanizam koji putem organizovanja i regulisanja međuljudskih odnosa nastoji proizvesti novi, vještački oblik zajedničarenja kojim će biti nadomješteno, činom rođenja izgubljeno primarno, supstancijalno, prenatalno, iskonsko, arhetipsko stanje presubjektivnosti. U svom predmodernom i modernom obliku, politika je predstavljala samo neosvješćenu transpoziciju psiholoških mehanizama sublimacije. U svom postmodernom obliku, politika postaje „samosvjesna antipolitička terapeutika“ koja nema za cilj depolitizaciju pojedinca već deneurotizaciju same politike. U postmodernom stanju transgresivnosti, fluidnosti, destrukuiranja, destabilizacije, decentriranja, relativizovanja, nesigurnosti, fragmentacije, implozije, dezorijentacije, stalnog transformisanja i brzine kao zaštitnog mehanizma odbrane, nije moguća izgradnja globalnog, jedinstvenog, čvrstog, trajnog i dobro strukturiranog imunološkog sistema. Budući da cjelovita imunološka struktura ne postoji, nastupa kriza univerzalističkih pretenzija politike koju zamjenjuje „generalizovana terapijska briga.“ Politika za vlastiti predmet više nema niti cjelinu niti pripadnost ukupnoj cjelini, već postaje terapijska samoregulacija na nivou mikroupravljanja. Drugim riječima, na djelu je rađanje svojevrzne „politike nepristojnosti“ (Zimel) kao politike brige koja se sastoji u deangažovanom stavu prema drugim sferama – lagan, fluidan, neozbiljan i plutajući stav suprotan teškom, rigidnom, i zahtjevnom karakteru totalitarističkih pretenzija na globalnu cjelinu (Ernste, 2018).

Literatura

- Bauman, Z (2011). *Tekuća modernost*, Zagreb: Naklada Pelago.
- Ernste, H (2018). *The geography of spheres: an introduction and critical assessment of Peter Sloterdijk's concept of spheres*, Geographica Helvetica, Copernicus Publications, No. 73, pp. 273–284.
- Fenichel, O (1946). *The psychoanalytic theory of neurosis*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.
- Fink, E (1984). *Osnovni fenomeni ljudskog postojanja*, Beograd: Nolit.
- Foucault, M (1988). *Technologies of the Self*. The University of Massachusetts Press, p. 16–49.
- Frojd, S (2000). *Predavanja za uvod u psihoanalizu*, Zagreb: Stari grad.
- Gehlen, A, (1990). *Čovjek*, Sarajevo: Veselin Masleša.
- Huserl, E (2005). *Logička istraživanja*, Zagreb: Breza.
- Kelller, W (1986). *Filozofija modernog doba*, Sarajevo: Veselin Masleša.
- Lemmens, P (2013). *Review Essay about Sloterdijk*, International Dialogue, A Multi-disciplinary Journal of World, Affairs, No 3.
- Petrušić, H (2018). *Antropotehnički imperativ. Uz Sloterdijkovu filozofiju vježbi*. Crkva u svijetu, broj 53, str. 493–515.
- Rank, O (1929). *Trauma of Birth*, London: Kegan and Company.
- Rank, O (2007). *Mit o rođenju junaka*, Novi Sad: Akademska knjiga.
- Rothacker, E (1985). *Filozofska antropologija*, Sarajevo: Veselin Masleša.
- Sartr, Ž.P (1984). *Biće i ništavilo*, Beograd: Nolit.
- Schinkel, W., Eelens, L (2011). *In Medias Res*, Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Sloterdijk, P (1988). *Critique of Cynical Reason*, London/New York: Verso.
- Sloterdijk, P (2011). *Spheres, Volume I: Bubbles Microspherology*, Los Angeles: Semiotexte.
- Sloterdijk, P (2013). *You Must Change Your Life*. Malden, MA: Polity Press.
- Sloterdijk, P (2014). *Spheres, Volume II: Globes Macrospherology*, Los Angeles: Semiotexte.
- Sloterdijk, P (2016). *Spheres, Volume III: Foams Plural Spherology*, Los Angeles: Semiotexte.
- Šeler, M (1987). *Položaj čovjeka u kosmosu*, Sarajevo: Veselin Masleša.
- Uzelac, M (2009). *Fenomenologija*, Novi Sad: Veris Studio.
- Valdenfels, B (2005). *Topografija stranog*, Novi Sad: Stilos.